

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 67 Yıl: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 67 Year: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number:
<http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3693>

FASİH VE NASİH BİR ŞAİR: SÂDİK ABDÂL VE ŞİİRİNDE PEND-İ MAKÂL THE POETRY AND HOW A POET: PEND-I MAKAL IN SÂDİK ABDÂL'S POETRY

Timuçin AYKANAT*

Öz

Sâdık Abdâl, XV. yüzyılda yaşamış, üslub-ı fasih ü nasih bir şair-i Balkan'dır. Bir veli olan Abdâl, hayrı kendine şiar edinip; şerri bütünüyle boşamış, mergub-ı salih ü fakih bir mahir-i Kuran'dır. Şair, Kuran'dan aldığı ilhamla hayret-i çâk eden bir *Dîvân* oluşturmuştur. Eseriyle okuru iltifatı hak eden nimetlerle buluşturmuştur.

Bu noktada; "mana-yı hikmet, sırr-ı ismet, faide-i Kuran, sırr-ı insan, mihtver-i iman, server-i bektâş, hikmet-i huffâş, delâlet-i tarik, şehadet-i harik, terbiyye-yi enfâş, harbiyye-yi eşhas, aşk-ı hakiki, ilm-i tahkiki, ilm-i fakih, nesl-i sahîh, medh-i eren, şerh-i yaren, hasbihal-i sade, rind ü bade, zühht ü zade, tenkid-i Yezid, ömr-i mezid, kıymet-i İslam, rüyey-i alam, harekât-ı güzün, taliban-ı hazin, düstur-ı hayat ve fütur-ı emvât" gibi kavramlar silsilesi ekseninde manzumanmış öğütler, örnekleriyle birlikte değerlendirildi. Böylelikle; söz konusu şairin bütün nush u pend-i, yaygın cehaleti yendi.

Anahtar Kelimeler: Sâdık Abdâl, *Dîvân*, Bektaşilik, Nasihat, İlm ü İrfan.

Abstract

Sâdık Abdâl, XV. century, the style is a poet-net and poet-Balkan. Abdâl, who is a guardian, obtained a poem for himself; It is a divine divorce, appreciation of truth and wisdom, scholar of *Qur'an*. The poet created a *Divan* which was astonished by the inspiration he received from the *Qur'an*. He combined the reader with the blessings that deserve the compliment.

In this sense; the meaning of mystery, the mystery of honor, the benefit of the *Qur'an*, the mystery of man, the head of faith, the leaders of Bektashism, the necessity of the road, the burning of the self, the self of the soul, the correct personality, true love, examined science, law science, the right generations, praise of the loved ones, examination of loved ones chat, calender and drink, taqwa and son, criticism of Yazid, longevity, the value of Islam, elemen, elite movements, sad students, the line of life, fear of the dead axis poems, examples were evaluated, at the also exam in together. Thus; all the poet's advice overwhelmed ignorance.

Keywords: Sâdık Abdâl, *Dîvân*, Bektashizm, Didaktizm, Science and Lore.

*Kul Delâli Sâdık Abdâl'dan görüp ehl-i kelâm
Dökdi gözyaş dü-cenâhdan rûhuna verdi selâm*

GİRİŞ

Farsça bir sözcük olan pend ve Arapça karşılığı nasihat, Türkçede öğüt olarak karşılır. Bireyden topluma uzanan çizgide birçok insana hitap eden çokça pend-name veya nasihat-name kaleme alınmıştır. (Keleş, 2010, 183-209). Bu nasihatnamelerin bir kısmı, tür olarak nasihatname

* Dr. Öğr. Üyesi, Hakkâri Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi ABD (Klasik Türk Edebiyatı Dah), El-mek: timi_cin@hotmail.com

bulunmamasına karşın hüviyet itibariyle nasihat-namedir. *Kutadgubilig*, bu durumun güzel bir örneğidir¹. (Arat, 2008). Ayrıca edebi tür bakımından bütünüyle bağımsız bir türü işaret eden bir eser, yine nasihat-name türünün bir aksi olabilmektedir. Üzerinde değerlendirmelerde bulunulan *Dîvân*, bu kabildendir. Söz konusu *Dîvân*'ı işaret edilen husus açısından teşrih ve temsil etmeden önce Sâdık Abdâl'in kısa tanıtımını vermek yerinde olacaktır.

1. Sâdık Abdâl ve Kısa Hüviyeti

Sâdık Abdâl, XV. Yüzyıl mütefekkir ve mutasavvıf şairlerindedir. Hacı Bektaş-i Velî ekolündendir. Belirtilen yüzyılda Kızıl Deli Sultan Dergâh'ında yetişmiştir. Yunanistan sınırlarında bulunan bu dergâh müridi derviş Mehmed'den mühlhem başlayan süluk hayatı, Seyyid Ali Sultan mertebesine erişinceye dek sürer. (Gümüsoğlu, 2009, 12-13)

Şairin doğum ve ölüm tarihi bilinmemekle birlikte mürsidi olan Seyyid Ali Sultan'ın 1412'deki vefatı, onun 1380-1390'lı yıllarda doğmuş olabileceğini gösterir. Şair, Balım Sultan (ö. 1516), Akyazılı Sultan, Yeminî, Demir Baba, Hatâyî ve Pir Sultan Abdal'dan hiç bahsetmez. Bu da onun tahdiden 1460'larda merhum olmuş olduğunu işaret eder. (Koca, 1990, 39).

Son işaret edilen kaynak, şairin Dimetokalı olduğu bilgisini de paylaşmakla ona ait sınırlı yaşam hikâyesine sonsallığı ekler. (Gölpınarlı, 1990, 29)

Sâdık Abdâl, anlaşıldığı kadarıyla hayli mahir ü cevahir ve dervîştir. Seyyid Ali Sultan bir yana Hacı Bektaş-i Velî'nin sırrına ermiştir. Birçok eser birçok şahıs görmüştür ve bu meyanda nice özlü söz demiştir.

Şiirleri, kendisine işaret edilen çalışmayla gündeme gelen Sâdık Abdâl, mütefekkir ve mutasavvıf olmasının yanında fasih bir nasihdir de. Salt tasavvufi bazı kavramın izah olunup bu çarpıcı noktanın mugayyer bırakılması tenakuz teşkil eder düşüncesi, söz konusu hususun takayyudunu elzem kılmıştır.

2. Nasihat/Pend-i Makâl Yönüyle Sâdık Abdâl Dîvânı

Dîvân, kendisine işaret edilen temel kavramlar başta olmak üzere özellikle din eğilimli birçok nasihat/pend yani öğüt paylaşır. İşte müressem hâli:

Eserin ilk beyiti fikrin önemine dikkati çeker. Mütefekkir bir şairden de beklenen budur. Şair, fikri dünya mâlına üstün tutar:

Sana ey tâlib-i tahkîk gerekmez devlet-i dünyâ

Bekâ için tefekkür kıl bulasın devlet-i ibkâ (1/1)²

Şair, akıllı olan insanın gideceği yeri idrak etmesi ve nefsinin öldürmesi gerektiğini telkin eder:

Eger 'âkıl isen eyle makâm-ı âhirin idrâk

Dahi hem nefsinin öldür bula...³ (1/3)

Doğrudan insana seslenen Sâdık Abdâl, ona; yumuşak söz söylemesi, yumuşak huylu olması, ibret alması ve gafil bulunmaması biçiminde öğütler verir:

Sözün nerm eyle ey 'âkıl cihân içre halîm ol sen

Sana ibret yeter gâfil görünme...⁴ (1/5)

Muhatabına "kardaş" diyen Sâdık Abdâl, ona Allah'ın emrine karşı gelme ve herkese yardımcı ol der:

Eger mümkin ise kardaş kamuya olanuz nâsır

Hilâf-ı emr-i Hakk olma ki hakdır çünkü mutlakdır (1/6)

¹ Nasihaname, bir edebi tür olmasına karşın bazı metin ve metin bölümlerinde tarz hüviyeti taşır. Söz konusu kayıt teberrüken düşünülmüştür.

² Metin örneklemeleri, yazı boyunca Gümüsoğlu, Dursun (2009). *Sâdık Abdâl Dîvânı*, İstanbul: Horasan Yayınları. adlı çalışmadan alıntılanarak verilecek, gönderi şiir/beyit numarası biçiminde gösterilecektir.

³ Dize eksiltildi.

⁴ Dize eksiltildi.

Sâdık Abdâl'in dikkati çektiği bir diğer husus, rızıktır. İnsana, rızıkı aklında tutmamasını ve ona tapmamasını öğütler:

Dem-â-dem fâni dünyâda senin fikrindedir erzâk

Hemân ol cifeye tabdın edinmişsin anı Mevlâ (2/2)

Huzur, onun bir diğer mefhumudur. Huzura ulaşmak isteyen insanın beş günlük dünya safasından uyanması gerektiğini telkin eden şair, marifetin ilahı bulmak olduğunu beyan eder:

Bu beş günlük safâdan geç bulasın devlet-i dâ'im

Hemân imrûz Hak'ı bul kim bulamazsın anı ferdâ (2/4)

Kişi, bütün fiillerin fâilinin mutlak anlamda Allah olduğunu bilmelidir. Eğer; kişi, bunu bilirse muradına erer ve lütfâ mazhar olur:

Hem oldur mü'mine dâ'im bilürsen fâ'il-i eltâf

Murâd üzre eder sâlik olan mü'minleri ihyâ (3/10)

Şair, Hacı Bektaş-i Velî medhine ayırdığı şiirlerin üçüncüsünde yani *Dîvân'*ın 5. şiirinde 11 beyit boyunca nasihatte bulunur. Bu nasihat, Hünkâr Hacı Bektaş-i Velî medhi yanı sıra insanlığı ona tevessül eyletmek içindir. 5 ve 9. beyitler hem genel birer nasihat ve hem de etkin örnek olmaları vasfıyla dikkat çekicidir. Bu beyitler, insanın aldanmaması ve leş yiyen karga misal bulunmamasını telkin eder:

Cân u ser ver 'aşk ile pervâne-veş

Leşçi olma sen fenâda çün gurâb (5/5)

Sen inanma ehl-i dünyâ kâline

Çünkü gayra meyl eder oldur kezâb (5/9)

Pend-i rast, doğru öğüt, başlığı altında sunulan 6. Şiir, gazel formunda bir nasihatnamedir. Bu şiir; insanın akıllı olması gerektiğini, mürşid-i kamil bulmasının elzem olduğunu, dünya içinde toprak gibi sabit ve durağan olmasını, her şeyi zamanıyla yapıp; zamanı gelince bir su gibi akmasını ve Hakk'ı kendinde bulmasını teklif ve telkin eder:

'Âkıl isen mürşid-i kâmil be-yâb

Cümle sırrı bildire ol bî-hicâb

'Akl ile mümkin değil bulmak Hak'ı

Fehm olunmaz hem bilâ-mürşid kitâb

'Âlem içre yer gibi gel sâkin ol

Dem-be-dem sen bir yola gir sanki âb

Fâ'iâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilât

Bir dem ayru hem degül sende Çalab (6/1,2,4,7)

Şair, vücutlarının durumunun insana apaçık olduğunu beyan ettiği 7. şiirine "pend-i rast ve sırr-ı evliya" başlığını vermiş olmasına karşın; başlık, epey miktar yanıltıcıdır. Zira şiirde pend olmadığı gibi sırr-ı evliya da yoktur. Şiir, Seyyid Ali Sultan medhindedir.

Sâdık Abdâl saçı sakalı ağarmış kişinin ömrünün heba olduğunu anlamasını ister. Nakde olan ilgisinin onu bu hâle koyduğunu ifade eder. Şair, insana sen diye seslenir. Sen dediği insan tenhada ve cömert olmalıdır. Ne altta kalan ne üste çıkan bulunmalıdır. Dünya nimetlerinden arınmış bir biçimde velilerle alakadar durmalıdır. Böylelikle kendini kurtarmalıdır:

Hebâya gitdi 'ömrün anla şâ'ib

Düşürdün kendini girdâba gâ'ib

Agarmış sîm cefâsından o lihyen

Dahi bi'l-cümle müy-ı ser ü şârib

Çekil tenhâya sen merd-i ganî ol

Bu halk ile ne zîr ol sen ne rakîb

Velilerden sakın sen olma gâfil

Olardır 'âleme lütf ıssı vâhib (8/1,2,7,16)

Sâdık Abdâl, mutasavvıf bir şairdir. Meşrebi, tekke teeddübüne dayanır. Bu bağlamda; muhatabına seyr-i sülûk telkin ederken; doğru olmayı öğütler:

Sülûkında gerekdir istidâmet

Gedâ iken bulasın tâ velâyet (9/1)

Şair, işaret edilen doğrultuda seyr-i sülûk erbabına aşk, mertlik, bî-heva olma, ruhu tanıma, kalbi düzeltme, özünü bilme, ayık olma, fenadan geçme, terk ü tecrid etme, kalıcı safa umma, soylu durma, nefsi öldürme, yalnız Hakk'a ibadet etme, samimi olma, erenleri sevme, bilgili bulunma, âyin ve erkânı tanıma, rızık kaygısı çekmeme, insafli olma, hakikat sırrını anlama, bilinçli olma, incitici olmama, yumuşak sözlü olma, hiçbir şeyi hakir görmeme ve maaşa tapmama gibi durumları mufassal olarak telkin ve teklif eder. (9/1-47)

Şair, Yezid'i şiddetle tenkit; Yezid'i lanetlemeyenleri de tahkir eder. Bu esnada hiciv yoluyla bu filin işlenmesini öğütlemiş olur:

Ki bâtın tîgımız vardır Yezîd'e tuhfeler dâ'im

Behâyimden dahi ebter Yezîd'e kılmayan la'nât (10/4)

Klasik Türk şiiri, III. teklik kişiyi muhatap almak dolayısıyla; yüksek perdeden bir sesleniş yansıtır. Halk şiiri, daha çok beni anlatır. Mutasavvıf bir kimlikle divan tertip eden Sâdık Abdâl, aslen bir tekke-tasavvuf şairi bulunmak dolayısıyla; söz konusu geleneğin bir getirisi olarak sene seslenir. Zira; işaret edilen edebî ekolde bu bir gelenektir. Sene seslendiği 13. şiir, sen diye aldığı muhatabına bütünüyle aşk öğütler. Muhatabın kendini aşk ile süslemesini telkin eder:

Kıl müzeyyen gönlünü sen 'aşk ile her dem-be-dem

Ehl-i 'aşka 'aşk durur bil dâ'imâ zînet esâs (13/2)

Günlük yaşantıda dahi yer edinen avlanmak haram mıdır? Pek ihtiyaç için görünmüyor, keyif için gibi duruyor. Şu hâlde haram gibidir veya haramdır gibi söylemler, bütün esrarengizliği ve yol göstericiliği ile *Sâdık Abdâl Dîvânı*'nı süsler. Bakınız; Sâdık Abdâl, bu husuta ne nakletmiş:

Ol Hudâ'yı Hakk bilersen atma tüfenk kuşlara

Çün atıla kuşların âlâyına tüfenk dilâs⁵

Geh birini öldüresin onu gider yâreli

Çün olalar anda şikest kande gitseler lihâs⁶

Yer dahi ârâm edemez kande gitse zâr eder

Ol kuşun âhı şikest eyler seni hem inhinâs⁷

Hem sakın ot suya atma dutmaga hırs ile hût⁸

Altısın dutsan yüzü bil hasta gider hem lihâs

Avlasan ger ağla mikdârı bir günlük kefâf⁹

Gerçi isrâf eylemezsen ol sana helâl mirâs

Sayd için gel âdem isen atma tüfenk mü'min ol

Cümlelerin ma'bûdu vardır sanma hâlî bî-gısâs¹⁰ (13/5,6,7,9,10)

Bundan başka öküzün bile takaticince sürdürülmesini öğüt veren şair, umumen canlıların ve özeldede hayvanların eziyete maruz bırakılmamasını telkin ve teklif eder:

Eyleme gel âdem isen cânlıya bir dem azâb

Görmeyesin ol Hudâ'dan tâ azâb hem de lihâs (13/13)

⁵ Dilâs: Süratle.

⁶ Lihâs: Aceleyle.

⁷ İnhinâs: Zarar vermek.

⁸ Hût: Balık.

⁹ Kefâf: Yetecek kadar.

¹⁰ Bî-gısâs: Karşılıksız.

Mutasavvıf veya hikmeti şairlerin üzerinde durdukları en önemli hususlardan biri de marifettir. Tasavvuf ve tarikat algısında önemli bir basamak olan marifet, Allah'ın ilmini bilmeyi sağlar. Sâdık Abdâl; marifeti, mükemmele ve hakikate ulaşmayı tesis eden olgu olarak tanımlar:

Mükemmel eden ma'rifet müdâm

Hakikat hem andan olırsahâh¹¹ (16/1)

Sâdık Abdâl, zahidi övücüdür. Zira kendi de bir abiddir. Bu istikamette; ibadet ve aşk ateşinde yanan zahid ehl-i irfanın habercisidir:

Olar asl âteşe yanarlar her ân

Yanan bunda âhir olırsahâh (16/6)

Sâdık Abdâl, şiirinde meşayihine yani şeyh olan ve olacıklara da öğütler verir. Onlara nasihat ettiği bir şiirinde (17/1-11) şeyhlere gözü açık ve mutlu olmayı, şükredici bulunmayı, liyakatli olmayı, güzel davranmayı, akıllı ve ileri görüşlü bulunmayı, yalan ve dedikodudan uzak durmayı, Allah'ın lütfuna inanmayı, münasip davranıp mütevazı olmayı, Allah aşkı ile maksatlarını ifayı telkin ve teklif eder:

Kamu nâdân u bî-'akla revâ olmaz olalar şeyh

Gerek 'âkıl dahi hem ehl-i tedbîr ola her eşyâh (17/5)

Şeyhlere bir de tenkit gönderir:

Hudâ'nın lutfunu ayaklara saldı olar ekser

Perestîş kıldılar dîve hayâ etmediler vâh vâh (17/7)

Klasik Türk şiirinde şair, kimliği ekseninde şiir söyleyendir daha çok. Tekke-tasavvuf şairimiz Sâdık Abdâl, bu minvalde şöyle diyor:

Şair ve derviş, dünya hürsından kurtulmalıdır. İlimden haberdar ve kâmil bulunmalıdır. Mürşit bulup, samimi olmalıdır. Yiğit olmalı ve Hakk'ı kendinde aramalıdır (23/1-7):

Hak'ı sende arayıgör sensin sûret-i Rahmân

Gözün aç cehl-i zulmetden kılagör kendini inkâz¹² (23/6)

Sâdık Abdâl, insanın gizli sırrının saklanması gerektiğini ve başkalarının bu bilgiyi işitmesinin yerinde olmadığını söyler:

Nihân eyle o sırr-ı râz-ı insânı eyâ bidâr

Ki sâmî' olmaya ol bahr-ı kimyâya kamu agyâr (25/1)

Sâdık Abdâl, alçak kişilerin sözlerini duymamayı, her daim kendinde olmayı ve yabancı yerlerde gezmemeyi öğütler:

Denîler kavlin işitme hemân kendiye gel her dem

Sakın sen gezme yabanda misâl-i zâg yâhud bâz (29/4)

Dünyanın döndüğü bilimsel bir gerçekliktir. Şair, öğüt eksenli olarak dünyayı kararsız bir rüzgâra müşebbih eyliyor:

Var dünyâ san riyâh-ı bî-karâr

Hîç ana meyl etmedi insânımız (31/3)

34. şiir, "Men 'arefe nefsehû fe-kad 'arefe Rabbehû/Nefsini bilen Rabbi'ni de bilir hadis-i şerifinden mülhem bir nasihat örneğidir. Şair bu örnekte; kendini ve Rabbi'ni bilmeyi, insan bedeninden hareketle ilahı bulmayı, gönlü yitirmeden arif olmayı, aşk ile yanıp nurlanmayı, ehl-i irfan bulup, Hacı Bektaş-i Veli'nin yoluna baş koymayı telkin etmektedir:

Sen seni bil ol sana senden yakîn bî-ıştibâh

Sende ara senden ayrı ol degildir bir nefes¹³

¹¹ Formu gazel olan bu şiirin ilk beyiti, kafiye örgüsü ile uyarsızdır.

¹² Kurtarmak.

Zahirî ve batınî ilimler, ehl-i hikmet başta olmak üzere birçok alim şairin tefekkür dairesindedir. Sâdık Abdâl, zahire önem verdiği hâlde batınî ilmi üstün tutar. Her talibin buna önem vermesini ve arifin insan olmasını öğütler:

‘Ârif ol zâhirde kalma tâlibâ

Gel gözün aç batınen olma husâs¹⁴ (37/4)

Kendisi de bir mürit olan Sâdık Abdâl, bütün salıklere en önemli şartın iyilik etmekten kaçınmamak olduğunu söyler:

Mukaddemdir bilirsen ger kamu sâliklere cümle

Dirîg eylemeye iylik cihân ahlâkına eşrât (41/4)

İnsanın murat ve ihsanını veren Allah olduğuna göre; kişinin bütün eylem ve sözleri, Allah için olmalıdır. İşte manzum hâli:

Gerek Allah için olsun kamu ef’âl u akvâlin

Sana zü'l-cûd u zü'l-kuvve murâdın vere hem ifrât (41/7)

Sâdık Abdâl, sen diyerek seslendiği muhatabına bir aleni öğüt daha verir. Bu öğüt, şahsın tarikate girmesinin en büyük zenginlik olduğunu teklif ederken; onun haya ehli, edepli, ehl-i maarif olmasını telkin eder:

Sana devlet sa’âdetdir duhûl etsen tarîkatde

Hayâ ehli mü’eddep ol tılâb kıl ma’rifet ifrât (41/8)

Sâdık Abdâl, muhatabına dıșsal-içsel telkinlerde de bulunur. Temizliğine önem veren bir şahıs olmasını, işinde mukim bulunmasını istediği muhatabının gönlünde dünyevî hırs barındırmamasını öğütler:

Libâsı dahi a’mâlin gerekdir pâk ola her dem

Fu’âdın cîfeden arı kılâsın cünleden eşrât (41/9)

Mutasavvıf bir ehl-i hikem olan Sâdık Abdâl, muhatabına kanaat, toprak gibi olma ve ölmeden önce ölme durumlarını tebyin eder. İşte; kayıt altında:

İzz ü devlet câhı terk et fakrı eyle ihtiyâr

Hâk-veş ol tâ eresin ermeden bir gün fevâz (43/3)

Bir derviş olan Sâdık Abdâl, kişinin seyr-i sülûkta bulunması gerektiğini, eğitimini olgun kişi gibi tamamlamasının gerek olduğunu, yaşlı kadın gibi olmaması gerektiğini ve gönlü ile canını her dem fedaya hazır olmasının elzem olduğunu savunur. İşte terkimi:

Sülûkun er gibi eyle sakın sen pîre-zen olma

Dil ü cânın fedâ eyle olasın sen de istihkâk (51/2)

Sâdık Abdâl, bir mürit ve bir derviş olarak mutasavvıf kimliği nispetinde “pend-i rast berây-ı tâlibân” (53/1-21) lafz-ı cemili altında ehl-i tarike öğütler veriyor. İşte; hâl-i intizâmı:

Alçak gönüllü olun, nefsinizi öldürün, toprak olun, dünyevî isteklerden kurtulup hizmetkâr olun, âkıl olun, dürüst olun, kanaatkar olun, sakın olun, yiğit ve cömert olun, temiz olun, süssüz olun, razı olun, garip olun, âşık olun, duacı olun, yalnız olun, Allah’ı tanıyın, müntesip olun ve lütuf bekleyin...

Ki sâbık evliyâlar bil ederdî ekserî ‘uzlet

O vahdet buk’a¹⁵sında bil şu’a-ı ‘aşk ile hem pâk (53/16)

Sâdık Abdâl, Hakk’ın sonsuz ikram sahibi olduğunu belirttikten sonra; ondan “velâyet-hâh” olmanın muteber olduğunu beyan eder ve Allah’tan istenilebilecek en mükerrem olgunun bu olduğunu ekler. Hırsın bütünüyle yersiz olduğunu belirten şair, aşk ile kendi özünü bulmanın efdal olduğunu işaret eder:

¹³ Bu ikilik aynı zamanda; Hünkâr’ın: Keramet başdadır tâcda degildir/Harâret nârdâdır sacda degildir/Her ne arar isen gönlünde ara/Mekke’de Kâ’be’de hacda degildir, dizelerine metinlerarası izlek bağlamında bir gönderme; yani göndergedir.

¹⁴ Husâs: Mahrum.

¹⁵ Buk’a: Ülke.

Velâyet-hâh olup andan ganî ol

Ne hâcet olmaga hirs ile sâ'il

Ki 'âşık kendözün kılmaz cihânda

Bu beş günlük fenâ için tehâvil (56/9,10)

İnsan ve özelde müritlere seslenen Sâdık Abdâl, kişinin bütün kötü huylarından geçmiş olmasının gerektiğini vurgular. İşte ispatı:

Kamu hûy-ı kabîhinden geçe ol

Ki zerre kalmaya anda şemâ'il (56/14)

Sadık Abdâl, "nasihat-i sahih" adını verdiği bir şiirinde; (57/1-25) şu hususâtı işler: Kimseyi ayıplamamak, zorluklara katlanmak, ahlâklı olmak, halkla içli dışlı olmamak, Allah'ı tanımak, Allah'ın lütfunu bilmek ve şükreden bir kul olmak, ikram edici olmak, kendini bilmek, âşık olmak, kendini düzeltmek, edepli olmak, günah işlememek, namuslu olmak, haset ve kibirden uzak durmak, perhizde bulunmak, sabırlı olmak, kıskanç olmamak, tarikate talip olmak, cömert olmak, batını mamur etmek, ümitli ve korkar bulunmak, özünü tanımak ve Hakk'a canını feda etmek. Bir nümune:

Hased gelse ana 'ilmi havâle eyle ey dervîş

Bahil¹⁶ gelse cömertliği havâle kıl ana ikdâm (57/17)

Sonuç

Klasik Türk edebiyatında manzum ve mensur sayısız nasihat-name, pend-name kaleme alınmıştır. Çoğu müstakil birer eser hüviyetinde yazılan nasihat-nameler, muhatabına yol gösterici olmayı amaçlamaktadır. Edebî tür veya eser bağlamında *Dîvân* adını alan ve hatt-ı zâtında dîvânçe bürünümünde olan *Sâdık Abdâl Dîvânı* şairinin bir ehl-i tefekkür ve muasavvif, mürit yani dervîş olması hasebiyle tasavvufî bir öğretî kitabıdır. Medhiyelerin ve bazı tasavvufî remizlerin paylaşımının dışında tamamıyla bir manzum nasihat-name örneği yansıtan mezkûr *Dîvân*, söz konusu yanının göz ardı edilmiş olması münasebetiyle kavram silsilesinden ve mevcut örneklerden yola çıkılmak suretiyle değerlendirildi. Bu bağlamda; muhataplara kolay bir nasihat dizgisi sunuldu. Eserin bir manzum nasihat-name oluşu, şairin kelamıyla da muteberdir:

Kamu eş'ârın ey Sâdık muhakkak hem nasihatdir

Kamu tâliplere rehber dahi mürşid mine'l-Mevlâ (1/11)

Ey Sâdık (Abdâl)! Bütün şiirlerin kesinlikle bir öğüttür. Talip olana ve mürşitlere Allah'tan bir yol göstericidir.

Yol gözleyenlere, gösteren gözgü, gören göz olması teselli-i mütefekkirindir.

KAYNAKÇA

Keleş, Reyhan (2010). Türk Edebiyatı'nda Nasihat. *Erzurum Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, s. 183-209.

Arat, Reşid Rahmeti (2008). *Kutadgu Bilig-Yûsuf Has Hacib*.II. Basım, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

Gümüšoğlu, Dursun (2009). *Sâdık Abdâl Dîvânı*. İstanbul: Horasan Yayınları.

Koca, Turgut (1990). *Bektaşî Alevî Şairleri ve Nefesleri (13. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar)*. İstanbul: Maarif Kitaphanesi ve Matbaası A.Ş.

Gölpınarlı, Abdülbaki (1990). *Vilâyet-nâme, Menâkıb-ı Hükkâr Hacı Bektaş Velî*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.

¹⁶ Bahil: Cimrilik.